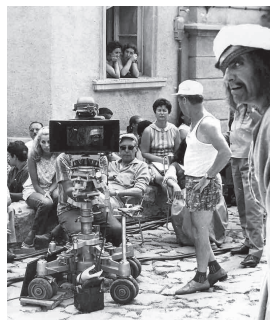

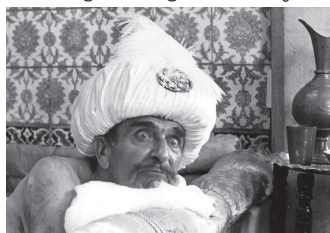
Bárdy György

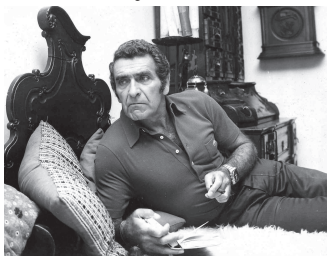

Asbóth József Wimbledonból érkezik

Egri csillagok - Várkonyival

Karády Katalinnal

Tímár Józseffel

Patkós Irmával

Ha rá gondolok, két dolog ugrik be azonnal. Az egyik az illata. Az, amiben a szivar- vagy pipafüst keveredik azzal a parfümmel, aminek receptjét Somló Istvántól örökölte, és Králik úr gyártotta kifejezetten Gyuri bácsi számára. Ugyanúgy hozzátartozik, mint hibátlan eleganciája, udvariassága. Igazi úriember, tetőtől talpig FÉRFI.

A másik, hogy soha senkitől nem hallottam olyan zaftosan, zamatosan és édesen mondani egy bizonyos csúnya kifejezést. Mikor közös darabban szerepeltünk, volt egy kis játékunk. Ha rosszkedvem volt, csak odamentem hozzá:

- Gyuri bácsi, tessék mondani!

- Mit?

- Tetszik tudni!

És mondta: - Lóóófaszt! - Mindjárt jókedvem lett.

Mit tetszik gondolni, egy ember mennyire hordja a személyiségében azt, amit otthonról, a szüleitől kapott?

Apám elég furcsa, öntörvényű ember volt. Nagyon sokat, hatalmasakat bukott életében is, pályafutása alatt is. Tulajdonképpen nem szerettem igazán mint papát. Először is, anyámmal való tizenöt évi házassága után faképnél hagyott minket, ami egy gyerekben súlyos sebeket ejt.

Addig, amíg együtt voltak, milyen volt a viszonyuk a papájával?

Nagyon becsültem őt, a tehetségét, a tudását. Különböző porcelángyárakban volt a festészet főnöke és vezető tervező, amit igen magas színvonalon művelt. Az volt a vágya, hogy örököljem a tudományt tőle, és azon az úton járjak amin ő. Ez nem sikerült neki. Más elképzeléseim voltak, bár mutattam némi tehetséget a szakma iránt, egy ideig műveltem is. Dolgoztam még egészen fiatalon szobrász területen, gipszmodell készítő voltam. Nem szerettem. Nem szerettem semmi mást csinálni, mindig kacsintgattam a jelenlegi pályám felé. Egész életemben ez dominált, ezt a vágyamat szerettem volna megvalósítani, és elég korán sikerült is. Úgy érzem, hogy anyám sok jó tulajdonságát örököltem.

Miket?

Részben a humorát, részben a végtelen jóságát, türelmét. Egy ilyen pernahajder esetében, mint amilyen én voltam és vagyok a mai napig, erre nagy szüksége lehetett. Arra egyébként nagyon büszke vagyok, hogy pernahajder vagyok.

Édesanyja otthon volt vagy dolgozott?

Nem dolgozott. Csak egy időszakban, kényszerből. Elkerült a keresztapám vezetése alatt álló porcelángyárba, ott volt kénytelen dolgozni, amit nagyon szégyellek a mai napig is, hogy miért engedtem, miért kerültem olyan helyzetbe tizenhat-tizennyolc

évesen, hogy erre rákényszerüljön az egész család, de így történt. A mai napig is fáj, hogy így alakult az ő sorsa. Nagyon komoly fizikai munkát végzett. A keresztapám volt az igazgató, akivel nagyon érdekes viszonyban voltam. Borzasztó szigorú, számomra nem kellemes ember volt. Jó volt hozzám, sokat tett értem, de olyan módszerekkel és olyan stílusban, ami engem nagyon irritált.

Amikor ketten maradtak az édesanyjával, úgy tetszett érezni, hogy az édesapja cserbenhagyta az édesanyját?

Igen, úgy éreztem határozottan, és vele együtt engem is elhagyott tulajdonképpen, bár tartottuk a kapcsolatot. Neki abban az időben volt egy kis kerámiagyára Pesterzsébeten, ahol rendszeresen meglátogattam, de igazán nem szerettem. Megvolt az oka. Az, hogy faképnél hagyott bennünket. Ez nem kellemes egy serdülő ifjú számára.

Nem is tudta neki megbocsátani?

Azt hiszem, nem.

Tartották a kapcsolatot, amikor Gyuri bácsi már országosan ismert színész volt?

Abban az időben már nem élt. A kezdet kezdetén, amikor még amatőr szinten működtem, eljött megnézni egyszer-kétszer, és mindig lesújtó véleménnyel volt rólam, amivel nem értettem egyet.

Hogy jött a gondolat, hogy színész szeretne lenni?

Teljesen egyértelmű volt. Ez volt az egyetlen, ami érdekelt.

Volt valami előzmény?

Volt, név szerint Tímár József, aki aztán nagyon jó barátom lett, erre nagyon büszke vagyok.

Hol találkoztak először?

A Nemzeti Színház kiskapujában.

Mit kerestek ott Gyuri bácsi?

Lestem őket. Csortost, Tímárt, Szörényi Évát, Szelezky Zitát, Jávor Palit. Szerettem bámulni őket.

A művészbejárónál?

Igen.

Mikor? Este előadás után?

Próbaidőben. Álltam a Nemzeti Színház kiskapujában és bámultam a csodálatos hőseimet.

Meg merte őket szólítani, vagy csak nézte őket?

Inkább csak néztem őket.

– Mit bámulsz kisfiú? Akarsz egy lakkcipőt? – szólított meg egyszer Csortos.

– Nagyon szeretnék egy lakkcipőt – mondtam, mikor magamhoz tértem. És megkaptam.

Hogy volt az a találkozás Tímár Józseffel, a kapuban?

Megszólítottam, készséggel beszélgetésbe elegyedett velem, és én elkísértem a villamosig. Amikor már színész voltam, a Három nővér-ben találkoztunk először. Ő volt Versinyin, én voltam Szoljonij. Az olvasópróbán nézett, fürkészt, ismerős voltam neki, de nem tudta, hogy honnan. Elmondtam. Csodáltam őt, nagyon tetszett az a magától értetődősége, ahogy eljátszott egy szerepet. Lenyűgöző volt. Nagyon odafigyelt a fiatalokra, használható tanácsokat adott ezrével. Csodálatos barátság volt a miénk.

Hogy lehet Gyuri bácsihoz közel kerülni?

Gyengédséggel és figyelemmel. Őszinteség, figyelem, általában ezt várom el a kollégáimtól is, ez az alapja a jó viszonyoknak. Nem emlékszem rá, hogy konfliktusom lett volna a pályán bárkivel, egyetlen úr kivételével, akinek a nevét nem mondom meg, én *Penészembernek* neveztem. Kiváló színész lett belőle, de elviselhetetlenül kellemetlen ember volt.

Amennyiben?

Nem tudom találkozót-e már olyan emberekkel, akik ha kellett, ha nem, mindig hóbörögtek, mindig szomorúak voltak és mindig másokban keresték a problémák gyökerét. Nagy igazságtalanságként élték meg az életet. Hát ez az úr egy ilyen fogvicsorgató szörnyeteg volt, én úgy éreztem. Együtt játszottunk egy darabban több százszor és ez alatt a több száz előadás alatt nem álltunk egymással szóba, de ezt a nem állok szóba situációt én kezdeményeztem. Én a kedves, mosolygós, nevetős embereket szerettem világeletemben, nem a szigorúakat, nem az öntörvényűeket, és nem azokat, akik nem tudtak feloldódni.

Mi volt az első élménye, amikor világossá vált, hogy a színészettel szeretne foglalkozni?

Kispesthez kötődik, ahol sok éven keresztül éltem. Ott működött egy református ifjúsági egyesület, ahol nagyon aktív színházi műhely volt, aminek részben a vezetője voltam.

Kodolányi Földindulás című darabja ment a Belvárosi Színházban. Az volt annak idején a legnagyobb kulturális szenzáció Magyarországon, én meg úgy határoztam, hogy mi is eljátsszuk Kispesten, természetesen az én főszerepléssel. Megtörtént. Országos sikere lett ennek a próbálkozásnak. Tizenhat-tizennyolc éves srácok voltunk. Elment a híre a produkciónak, sokan a szakma krémjéből is kíváncsiak voltak, eljöttek megnézni. Tulajdonképpen ennek alapján dőlt el az én sorsom is.

Itt látta Gyuri bácsit Várkonyi Zoltán is?

Igen, igen.

Beszélgettek?

Igen. Azt mondta: „Sötét felhők fognak gyülekezni hazánk felett—a háborúra célzott—, de egyszer majd eloszlanak, és akkor odafigyelek majd a jövődre, mert bízom benned.” Ez fantasztikus nagy lökést adott az életemnek és a reményeimnek.

De jött a háború. Besorozták Gyuri bácsit?

Ó, hogyne, a légierőhöz.

Hogy került a légierőhöz?

Saját kérésemre, mert imádtam a repülést. Amatőr pilóta voltam, és amikor besoroztak, egyértelmű volt, hogy odakerülök. A háborúnak nagyon tevékeny résztvevője voltam, de erről részleteket azért nem szeretnék mesélni, mert ahányszor szóba kerül vagy gondolok rá, nagyon felzaklat. Háromszor *meghaltam* abban az időben Ukrajnában.

Ha valakit lelőnek egy géppel, hogy mer beülni még egyszer?

Nem szívesen, de muszáj volt. Mindig volt bennem egy beteges félelem az utolsó pillanatig, de azt kénytelen legyőzni az ember, hogy életben maradjon. Szerencse, ha valakinek olyan a természete, hogy legyőzi a bajokat. Az enyém ilyen.

Egyszer azt tetszett mesélni, hogy álmodik a háborúról.

Igen.

Ezek rémálmok?

Igen. Nem tudom pontosan megfogalmazni, mert ez idegi dolog, agyi dolog... Ezek olyan soha nem feledhető negatív élmények, amiket egy életen át hurcolok magamban. Nem lehet kiirtani teljesen, mert elképesztő kemény dolgok és emlékek. A mai napig is, bár egyre ritkábban, hál' Istennek, felriadok álmomból, mert zuhanok.

Újra és újra átéli mindazt, ami történt?

Igen. Előfordult nem egyszer.

Azt tetszett mesélni, hogy mikor lezuhant a géppel, először azt nézte meg, hogy megvan-e mind a két lába, megvolt, és ez azt jelentette, hogy menni kell előre.

Nem hátrafelé kell nézni, hanem mindig csak előre. Ennek a szemléletnek hasznát vettem akkor is, amikor örökre eltiltottak a színészi pályától.

A szocialista erkölcs megsértése miatt. Hogy is volt ez?

Az úgynevezett áldozatomnak a papája, a kapcsolatai révén el tudta intézni.

Cherchez la femme – tehát nő volt a dologban. Nem tetszett feleségül venni a hölgyet, vagy mi volt a baj?

Neki az tökéletesen elég volt ami velem kapcsolatban adatott, de a papának nem tetszett.

Amikor megszületett a határozat mit tetszett érezni? Összedőlt a világ?

Van nekem egy nagyon szerencsés alaptermészetem. Optimista vagyok, nem hittem el, hogy tényleg örökre szól, ez tartott életben. Miután eltiltottak, kaptam egy telefont, dr. Balassa Gyula erdészeti minisztertől: „Láttalak egy nagyon szép Makk Károly filmben, amiben erdész voltál. Játsszál egy ideig újra erdészt?” Megjelentem Gödöllőn és elkezdődött az erdészeti pályafutásom.

Mit kellett csinálni?

Úgy hívták ezt szakmailag, hogy figuráns. Tartanom kellett egy micsodát, egy szerkezetet, amin rovátkák voltak, a távolságok voltak megjelölve rajta, vagy mit tudom én micsoda, és azt egy másik száműzött ürge, egy furcsa szerkentyűvel igazgatta, és jegyzetelt.

Földmérést végeztek?

Olyasmit. Igen. Gödöllőn kezdődött, aztán bejártam az egész országot. Voltam famérő, volt egy fából készült subler, be kellett kiabálni, hogy mennyi, azt meg egy másik szerencsétlen papírra vetette.

Többen voltak ott számkivetettek?

Hogyne! Volt egy pap, Gyüre Pista. A mai napig sem derült ki, hogy mi volt a bűne. Nagyon jóban voltam vele. Valahogy talpraesős típus vagyok, ezen is túltettem magam, és az apróságoknak akkor is tudtam örülni. Az tartott életben. Az emberek viselkedése, a szeretetük távol tartott minden kellemetlen, rossz dologtól...

Nem elhanyagolható a hölgyek szerepe sem ebben a száműzetésben... Volt egy Macska becenevű nagy szerelmem. Egyszer csak megjelent, elém állt és azt mondta: „Szervusz, Simonyi Edit vagyok, orvostanhallgató, harmadéves, és tudom, hogy most téged mindenki elhagy, meg se ismernek, átmennek a túlsó oldalra, én meg most itt volnék.” Óriási. Nem?

És?

Kitört a szerelem. Szép nő volt, a mai napig tartjuk a kapcsolatot, bár Németországban él. Osztályvezető főorvos egy hatalmas gyógyszergyárban. Csodálatos ember, nagyon szeretem. Imádták az erdei kollégáim is. Részben neki köszönhetem, hogy életben maradtam.

Olyan ereje volt ennek a szerelemnek, ami hitet tudott adni ahhoz, hogy egyszer véget ér a száműzetés?

Igen.

Milyen érzés volt, amikor megjött a hír, hogy vissza lehet menni a fák közül a deszkára?

Tulajdonképpen nem volt meglepetés, mert biztos voltam benne, hogy megtörténik. De azért különleges érzés volt, fejbe kólintott.

Soha nem gondolt arra, hogy azzal a megjelenéssel amivel mindig feltűnést keltett – teveszőr kabát, kézzel varrt bőrcipő, automobil –, nem ebbe az országba való? Hogy valahol máshol kellene megpróbálni?

Nem. Pedig rengeteg támadás ért. Irigységből. De színész csak azon a nyelven lehetsz, amelyiken álmodsz.

Volt ebben a viselkedésben provokáció?

Nem. Nem volt keresett, kitalált valami az én úgynevezett magatartásom. A sajátom volt.

A Furcsa pár Oscar-ja volt a legkedvesebb szerepe?

Talán a legsikeresebb.

Volt legkedvesebb?

Azt is szerettem kényszerből, amit utáltam. Másképp nem lehet, csak jókedvvel játszani.

Leginkább a vígjátéki oldalát ismerik az emberek.

Igen, meg az intrikust. Kezdetben főleg az intrikus szerepek domináltak az életemben. Szerettem is, megmondom őszintén. Egy intrikus szerepben is lehet az ember sokszínű. Ezek közül első helyen van Lucifer. Sokszor játszottam, nagyon szerettem. Néha abba a hibába estem, most már utólag bevallom, hogy utánoztam a Tímár Jóskát. Akaratlanul, nem tudatosan.

Volt olyan valaha, hogy valamiről azt gondolta Gyuri bácsi, hogy nem tudja eljátszani?

Olyan nem volt, hogy nem tudom eljátszani, olyan volt, hogy nincs kedvem hozzá, nem akarom, de vissza nem adtam soha semmit. Mindegyikben megkerestem és megtaláltam végül az örömet. Mindig utáltam, ha valaki úgy beszélt a színészetéről, hogy ott vívódások, gyötrelmek, kínok vannak, amik a szerepformálás örjítő stádiumai. Nincs örjítő stádium, öröm van, boldogság van. Tímár így fogalmazott: „Játék ez, a nevében is benne van, színjáték.”

A szakmai barátságok hogyan alakultak ki? Olyan neveket kell említenünk, mint Jób Dániel, Várkonyi Zoltán, Uray Tivadar, Jávor Pál, Timár József.

Nagyon büszke vagyok arra, hogy soha nem könyököltem, nem tolakodtam, sem az illetékes vezetőnél, sem a partnereim esetében, soha. Ez jó érzés. Az én életemben az a legjobb, hogy minden magától lett.

A szakmai barátságok esetében nem jött képbe a féltékenység?

Soha nem vettem észre. Barátságok voltak, szuperfokon.

Várkonyival mi minden fért bele?

Közös vacsorák, például. Kedvenc játéka volt, hogy a rendezései során – nagyon sok darabjában játszottam – áthívott és azt mondta: „Na, most kielemezzek.” Akkor

elkezdett dumálni, iszonyú okos pali volt, a nagy részét nem értettem, de aztán rájöttem, hogy mit akar.

Miből állt a Várkonyi-féle kielemezés?

Irtó ravaszul, trükkösen, ügyesen ráterelt a jó útra. Különleges képessége volt ehhez mint színházvezetőnek és mint rendezőnek is. De rossz színész volt. Nagyon sikeres, de rossz.

Miért?

Az egész stílusa, az érthetetlen, köpködős, csúnya beszéde. Nem tudott beszélni. Engem rendkívül irritál a rossz beszéd.

Szeretetre méltó ember volt?

Sokan nem szerették, mert igazságos volt, és szigorú. Az ítéletei is ilyenek voltak. De mindig igaza volt.

Jávor Pál már legenda volt, amikor barátságba kerültek?

Igen. Rajtakapott a Művész Színház öltözőjében, hogy ott alszom, vagyis lakni is ott lakom. Egyszer bejött fél 10-kor kezdet mosni próba előtt:

– Mit csinálsz te itt? Miért itt alszol?

– Nincs más lehetőségem, művész úr kérem.

– Dehogyan nincs! Hozzám költözöl! Pasaréti út 8. Menjél. Mindjárt szólok a feleségemnek.

Odaköltöztem.

Mennyi ideig lakott ott?

Hellyel-közzel nyolc évig.

Hosszú vendégség volt. Ha jól tudom, szép számmal voltak nem színész barátai is. Velük mi volt a közös pont?

A sport. Kispesten a Klapka utcában volt egy teniszpálya, én a szabadidőm nagy részét ott töltöttem a vasrácsos kerítésnél, és bámultam azokat, akik játszottak. Beleszerettem ebbe a sportba, nagyon korán el is kezdtem játszani. Asbóth Józseffel úgy kezdődött a kapcsolatunk, hogy én vittem a tucatszerű ütőjét a hónom alatt, amikor gyalog átmentünk a Feneketlen-tóhoz egy-egy meccsére. Aztán rendszeresen meghívtak vasárnap ebédre. A teniszből örök szerelem, Asbóthtal életre szóló barátság lett.

Felmerült valaha a kérdés, hogy színészet vagy tenisz?

Felmerült igen. Rájöttem, hogy a kettő együtt nem megy. Mindegyik teljes embert kíván. Mérlegeltem a dolgot, és döntöttem. Teniszbajnoknak lenni azt jelenti, hogy reggeltől estig és estétől reggelig azzal kell élni. Nem megy másképp.

A színészzel is együtt kell élni reggeltől estig.

De nem olyan mértékben, mint egy élsportolónak.

Gyuri bácsi egyszer azt mondta, hogy a világ leglustább embere. Hogy fért ez össze a tenisszel?

Ott nem voltam lusta. Gyorsláb volt a becenevem, Asbóth nevezett el így. Lusta vagyok, de csak egy bizonyos határig, hogy azért el tudjam végezni a tennivalókat.

Ha le lehetne ülni a barátokkal, kikkel szeretne beszélgetni?

Szappanos Bandival, aki ostoba fráter volt, de imádtuk egymást. Jó volt vele dumálni hülyeségekről is, olyanokról, amik semmit nem jelentettek, csak ment az idő. Meg Asbóthtal.

Teniszről beszélgetnének?

Á, az életről. Röhögnénk egymáson jókat. Meg Várkonyival.

Vele miről beszélgetne?

Nem szakmáról.

Hanem?

Az életről, örömeinkről, bánatainkról. Nagyon jólesett minden szava. Minket a kölcsönös szeretet hozott közel egymáshoz. Örökké hálás vagyok neki, amiért bízott bennem és elindított az általa vezetett intézményben ezen a pályán.

Soha nem fordult meg a fejében, hogy otthagyja a Vígszínházat?

Soha. *Szeretlek Vígszínház.* Ez megmagyarázhatatlan. Szeretek a Pannónia utcában bemenni azon a kapun, szeretek visszamenőleg is mindenkit, aki azon a kapun bement. Sokan vannak, akiket személyesen nem is ismertem, csak rajongójuk voltam.

Volt olyan partner, akivel nagyon szeretett játszani?

Ruttkai. Kitaláltuk egymás gondolatát, tökéletesen ismertük a másikat. Így voltam Ivánnal (Darvas) is.

Az a kisfiú, aki tizenhat éves korában a kispesti műkedvelő társaság élén állt, ilyennek képzelte el a kilencven éves önmagát?

Tulajdonképpen, igen. Bár nem voltak soha előre megtervezett micsodák az életben, pofonegyszerű volt minden, és minden magától történt.

Mi az, amit másképp csinálna, ha még egyszer kezdhethné?

Ugyanezt csinálnám. Pontosan úgy, ahogy volt és van.

Kihagyná az eltöltés három évét?

Úgy ítélem meg, hogy tulajdonképpen emberi szempontból az is hasznos volt. Nem kezeltem tragédiának az első pillanattól kezdve, csak hát szerencsétlen anyámnak nem volt könnyű. Én nem csináltam nagy ügyet belőle, de őt látni nagyon nehéz volt. Egyébként az igazságtalanságot nem nagyon kedvelem, és ez az volt. Ez százszázalékosan az volt. Mert senkinek nincsen joga a pozíciója révén széttaposni egy karriert, egy pályafutást, egy életet. Semmilyen szempontból nincs joga hozzá.

Mióta csak ismerem, azt gondolom, Gyuri bácsi olyan komisz ember, akinek mindig azon jár az esze, hogyan lehet mindenből viccet csinálni, hogy lehet mindent úgy fordítani, hogy véletlenül se legyen keserű az íze.

Van benne valami. Nagyon is.

A kollégák rettegték a színpadon ezt a komizságot?

Darvas Iván volt a legkedvesebb áldozatom, aki háromnegyed hétkor bejött az öltözőbe és azt mondta: „Gyuri, itt a bukszám, mennyi jár, ha ma nem kell kacagnom?”

Kicsit furcsa, hogy valaki, aki óriási sikereket ért el a nőknél egész életében, a hatvanadik születésnapja után szánja rá magát, hogy megnősüljön. Bár, ha jól tudom, volt egy rövidke házassága valamikor régen.

Volt igen. Az egy rövid történet volt, de nem volt annyira rövid, mint kellett volna. Isten tudja, hogy estem abba a dologba bele. Nagyon szép szerelemnek indult, aztán gyalázatos házasság lett belőle.

Lehet, hogy ez tántorította el attól, hogy újra megnősüljön?

Elképzелhető. Aztán meg kerestem az igazit, mint mindenki, de én meg is találtam. És marha jól érzem magam vele.

Orthon is tetszik komizskodni, rosszalkodni, viccelődni?

Huncutul mosolyog. Éppen végszóra érkezik Mariann, az imádott feleség. Erre a kérdésre ő válaszol.

Állandóan. És több, mint harminc év után is meg tud nevetetni.